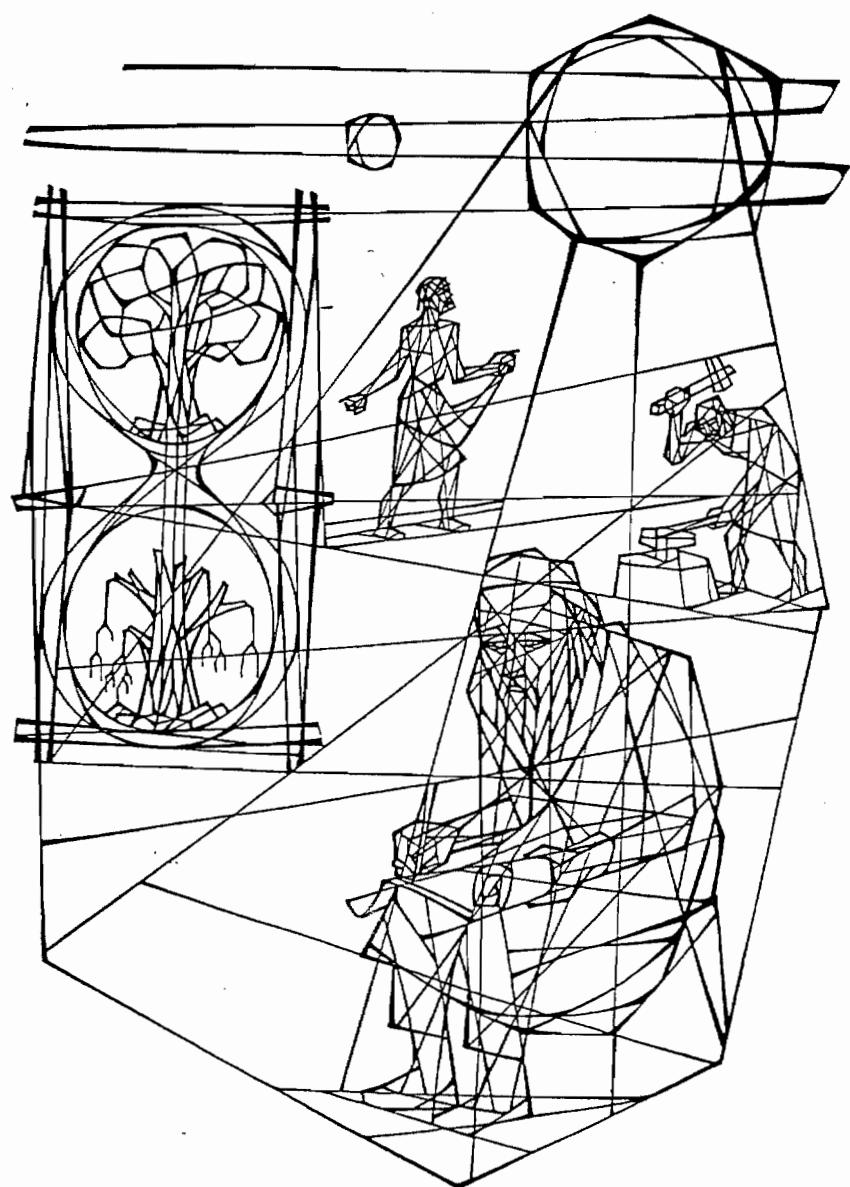

קָהָלָת

1c

MAN IS VULNERABLE

therefore weep for and bewail what he has done to his soul... it behooves us to return in a spirit of repentance... for we have the power to do so (Hil. Teshuvah 5:1, 2).¹

CHAPTER IV

MAN IS VULNERABLE

Nature is governed by immutable physical laws which God ordained at the time of creation. These laws are discovered through scientific research. Nature always conforms to these laws; they are universally uniform. In all of creation, however, man is unique; only he has an intellect and free will. Though he was given a Divine Law that is to govern his behavior, man has also been granted the capacity to choose and, if he wishes, to disobey God's commandments.

Maimonides writes that:

...the human species had become unique in the world—

there being no other species like it in this respect, namely, that man, of himself and by the exercise of his own intelligence and reason, knows what is good and what is evil and there is none who can prevent him from doing that which is good or that which is evil... Let not the notion, expressed by the foolish gentiles and most of the senseless among Israelites, pass through your mind that, at the beginning of a person's existence, the Almighty decrees that he is to be either righteous or wicked... wise or foolish, niggardly or generous, and so with all other qualities... There is no one that coerces him or decrees what he is to do... Accordingly, it follows that it is the sinner who has inflicted injury on himself; and he should

ing.

This tension between man as chooser and man as victim of circumstances affects him in many ways. It is the basis of his plea for forgiveness on Yom Kippur for, otherwise, why should God give him a second chance? It is also an inducement to him to be humble, since fortune is fickle and can suddenly change. Finally, the uncertainty of man's life is the motivation for many Biblical precepts and Rabbinic enactments and is the primary motive for prayer, as man seeks assurance and sustenance from the Almighty.

Why Does God Forgive Sinners?

How does God relate Himself to the sinner who has knowingly defied the *mitzvot* of the Torah but now earnestly regrets his

rebelliousness? Judaism teaches the doctrine of *teshuva*, repentence, whereby the sinner is granted forgiveness and the chance to rebuild his life on a higher spiritual plane. This is an act of *hesed*, lovingkindness, on the part of God, who seeks not man's punishment but his rehabilitation. Yom Kippur is particularly propitious for the achievement of atonement, especially for grievous sins.³ In the days of the Temple, a dramatic ritual prescribed by the Torah, called the *Avodah*, constituted the climactic moment of the Yom Kippur day.

To the uninformed the *Avodah* must have appeared a very strange ritual. The Talmud classified it as a *hukkah*, a Divine imperative, which the Jew is bidden to observe, even though it defies his human comprehension.⁴ On the other hand, multitudes of worshippers filling the Temple courts were deeply stirred by this ritual. It reflected their state of mind and their desperate yearning for forgiveness. Accordingly, we will suggest an explanation of the *Avodah*, in terms of its impact on the participants, by contrasting the awesome observance of Yom Kippur with the joyful celebration of Purim, as prescribed by Rabbinic enactment.

The Yom Kippur Avodah

For the Yom Kippur sacrificial Temple service (*Avodah*) two male goats were required. "And Aaron shall place lots upon the two goats; one marked for the Eternal and the other marked for Azazel"⁵ (Lev. 16:8). The word *Azazel* is defined by the Gemara (Yoma 67b), the Septuagint, and Rashi as a precipitous and flinty rock, a towering peak, from which the goat was hurled to its destruction.⁶ The goat marked for *Azazel* means, then, "the one that is sent away, dismissed, or entirely removed." The Talmud elaborates: "The two male goats for Yom Kippur are required to be alike in appearance, in size, and in value and were to have been bought at the same time,"

(Mishnah, Yoma 5, 1; Gemara, 62a). Though they resembled each other in every respect like identical twins, their destinies were antithetically dissimilar; one was "unto the Lord" (*Lashem*) and was sacrificed on the altar, the other was sent away to Azazel.

How were their destinies decided? Rashi describes the ceremonious casting of lots:

He placed one goat at his right and the other at his left. He then put both his hands into an urn and took one lot in his right hand and the other in his left. These he placed on them (one on each of them). The goat upon which fell the lot bearing the inscription "Lashem" was for the Lord and that bearing "for Azazel" was later sent forth to Azazel (Rashi, Lev. 16:8).⁸

Analogy to Purim

The *Ba'ale Hakkabbalah* (Kabbalah exponents) discovered mystical associations between *Purim* and *Yom Kippurim*, the only difference between the two in the Hebrew spelling being the initial *kaf* in *Kippurim*. *Yom Kippurim*, then, would signify "a day like Purim." A strange association! To suggest that Yom Kippur is like Purim, to compare the boisterous Purim to the awesome Yom Kippur, a raucous celebration to a solemn observance! In what way, then, does Yom Kippur resemble Purim?

The Dual Character of Purim

We usually think of Purim in terms of indulgence and merry-making, to the point of forgetfulness and the dulling of the senses. Actually, Purim is also a day of introspection and prayerful meditation. The Megillah is both a Book of Thanks-

giving and a Book of Distress and Petition. The narrative relates two stories, of a people in a terrifying predicament and also of their great exhilaration at their sudden deliverance.

Since it is impossible to juxtapose contradictory moods into one day, our Sages instituted the Fast of Esther for the thirteenth of Adar in anticipation of Purim. They advanced the application aspect of Purim to the preceding day, when *selihot* (penitential prayers) and *Avinu Malkenu* ("Our Father, Our King, we have sinned before Thee") are recited and a mood of solemn penitence prevails. The Fast of Esther and Purim are integrally connected—unlike Passover and *Ta'anit Bekhorim* (Fast of the First Born), where the latter does not form part of the festival and is an extraneous addendum. The Fast of Esther, however, is a genuine Purim day; it reflects the foreboding fear and prayer of the Jews on the thirteenth of Adar as they gave battle to their enemies. Purim day itself celebrates the victory which followed, the sudden miraculous salvation of the people. The joining of a fast day and a feast day bespeaks the dual character of Purim.

Perhaps the feature common to both Purim and Yom Kippur is that aspect of Purim which is a call for Divine compassion and intercession, a mood of petition arising out of great distress. While the Fast of Esther reflects the terror of the threatening physical extinction of the people, the prayerful mood of Yom Kippur emerges out of a sense of spiritual anxiety and the desperate need for reconciliation with God.

Casting of Lots Signifies Uncertainty

Purim and Yom Kippur are also alike in another respect. Both involve the casting of lots (*goral*), a characteristic of games of chance. As for the Purim *goral*, it determined the date chosen by Haman for the destruction of the Jews (Esther 3:7, 9:24, 26). Indeed, the very name *Purim* means "lots." What, we may

ask, is so significant about the method that Haman employed to choose a date? Why should the holiday itself be so named? It seems only a tangential and insignificant detail of the Purim story.

The Megillah is a book of contradictions. It is filled with events that are unreasonable, even absurd, coincidental, pure chance. At one moment the Jews live in security in Persia; at the next, they face destruction. Mordecai is threatened with execution; then, suddenly, he is the Prime Minister. Irrational events and moods transform fear into festivity; and entire situations are suddenly reversed. Purim, therefore, epitomizes the instability, uncertainty, and vulnerability which characterize human life generally but particularly govern the destiny of the Jews. Thus, the name *Purim* (*goral*) expresses the erratic capriciousness of events. It alerts the Jew to the sudden turns of fortune, lurking dangers, the fickleness of life, even as the *goral* itself seems to operate through blind chance.

Theologically, God forgives man's sinfulness precisely because He acknowledges human vulnerability to changing fortunes, presssing circumstances, and the intrusion of the unexpected. Otherwise, sinful man would always stand condemned before his Maker. As Eliphaz said to Job, "Can mortal man be just before God; can a man be pure before his Maker?" (Job 4:17).⁹ Similarly, we read, "If You, O Lord, should note iniquities, O Lord, who shall remain standing?" (Ps. 130:3).¹⁰ The mitigation of His judgment is due to God's recognition that man is subject to pressures and temptations, and is gullible, easily persuaded. Man can be brainwashed by a society which is intellectually agnostic, by the lure of intoxicating pleasures and by the appeal of political and social ideologies which disguise themselves as redemptive (liberating). Such was the overpowering appeal of communism to many idealists, who saw in it the messianic utopia for mankind.

One individual may be saintly because he was reared in

noble surroundings; another succumbs to evil because his home background lacked moral instruction and inspiration. The two may be as alike as twins, with similar dispositions, but the difference in their environments has affected their personalities.

Should all sinners, then, be deemed equally guilty? Is not much of man's waywardness due to his susceptibility to external pressures? He finds himself almost overwhelmed by situations not of his own making, and by chance circumstances which propel him in various directions. It is because of this that man can stand before the Heavenly Bar of Justice, hoping for compassion and forgiveness. Despite his free will and his accountability for his deeds, man enters his plea before the Almighty, claiming that he is not the author and designer of the worldly pressures that were too powerful for him to resist. These subverting temptations were thrust upon him by *goral* circumstances.

The Goral Significance of the Avodah

The two male goats were identical, as we previously explained, but their fates led them in opposite directions, as determined by chance (*goral*) decisions, entirely beyond their control. The casting of lots decreed which was to go *Le'hem*, to be sacrificed within the Temple, and which to *Azazel*, to be cast out of the camp of Israel, ignominiously to be destroyed. The secret of atonement is thus indicated in the ceremonious casting of the lots. It reflects the basis for the penitent's claim to forgiveness, that his moral directions were similarly influenced by forces beyond his control, that his sinning was not entirely a free and voluntary choice. Only the Almighty can evaluate the extent of human culpability in situations which are not entirely of man's making. Only God knows to what extent a man was a free agent in making his decisions. The *Avodah* is thus a psychodramatic representation of the penitent's state

of mind and his emotional need. Only by entering such a plea can man be declared "not guilty."

Yom Kippur is in this respect like Purim, both involving a *goral*. The compelling intrusion of the unknown and irrational is basic to man's existential condition and it is precisely this weakness which qualifies him to receive God's compassionate forgiveness on Yom Kippur.

Awareness of Uncertainty Leads to Humility

Man's susceptibility to accidental turns of fortune is not necessarily a tragic condition. It can also be the source of ethical virtues and nobility of human character. An awareness of one's vulnerability induces humility, which dispels arrogance and pride. We become aware of the instability of our condition. Maimonides regarded humility as the highest ethical quality of man. Though he consistently counseled the golden mean, *shevil hazzahav*, with respect to other human characteristics, he suspended this balance of moderation when speaking of humility, citing the dictum in *Avot* 4:4, "be humble exceedingly"¹¹ (Hil. De'ot 2:3).

How is this humility achieved and why should one seek to be self-effacing, especially in the case of people who have obviously succeeded where others have failed? How honest can the profession or practice of such humility be? Why does a successful man not have a right to pride? The answer is that personal triumph and success lead to arrogance, aggressiveness, and ethical insensitivity. But the awareness of one's vulnerability, the knowledge that fortune is fickle, that there ever lurks a hovering threat which can transform our condition —these considerations induce us to be humble and enhance our ethical character. Thus, from an ethical standpoint, vulnerability can cleanse, purge, and ennoble man; it is a spur towards better conduct.

There Are No Accidents

We have spoken of an irrational *goral*, random events in nature and human life. This can easily be misunderstood. Actually, Judaism rejects any belief in a deterministic *mazal* or in a blind *goral*. We do not believe in fate as did the Greeks, who saw everything affected by absurd, unalterable, and ruthless decrees which emanated from the remote unknown. Such fate often clashes with the yearnings of man and crushes his hopes and aspirations, irrespective of his ethical behavior. This, to the Greeks, was the source of human tragedy. Man becomes a helpless pawn in the hands of inexorable forces which cannot be thwarted, even by the gods.

Judaism, even as it knew and tried to comprehend catastrophic events which cruelly destroy man's dreams and hopes, could not accept the existence of the ultimately irrational in human life. Events which we label as accidents belong to a higher Divine order into which man has not been initiated. Not decrees of fate, but rather reasons beyond our comprehension, operate in such instances. We have been granted the opportunity of gaining insights and of accumulating scientific knowledge about the regular course of events and physical nature, but we are excluded from the realm of *goral* understanding. The relationship between the individual and his environment eludes our grasp. To God there are no accidents, though they often appear so to us. Essentially, this is the reply which God gave to Job, who sought to reconcile his painful plight with his faith in God's justice. There is no deterministic fate; all operates on a trans-dimensional plane which is beyond the grasp of man's finite mind.

Vulnerability in Halakhah

There are numerous religious laws, *halakhot*, which seek to minimize the dangers to life. For example, "When you build a new house, you shall make a parapet for your roof, so that

you do not cause blood to be shed, if any man fall therefrom" (Deut. 22:8).¹² The Talmud extends this regulation to include all uncovered pits and other obstacles which can cause accidental injury to others. Man's vulnerability also extends into the spiritual realm, where he is continually susceptible to subversion. In areas of religious observance our Sages prescribed, "And make a [protective] hedge for the Torah" (Avot 1:1),¹³ thus indicating that regulatory "fences," precautionary restrictions, be enacted around basic religious laws because man's attention is often distracted by temptation.

According to *Hazal*, the primary motivation for prayer is derived from man's feeling of *tzarah*, distress or desperation, and of *tzorekh*, need.¹⁴ Abraham and Isaac prayed for children (Gen. 15:2, 25:31); Jacob prayed for protection from his brother Esau (*Ibid.*, 32:11 ff); Moses prayed for Miriam's restoration to health (Num. 12:13). The fragile state of one's condition is a stimulant to prayer. Our *Amidah* is filled primarily with petitions reflecting life's menacing uncertainties. Even if one is rich, one prays for material sustenance, *parnassah*; even if one enjoys robust health, one pleads for healing *refu'ah*. Why? The answer is that man is vulnerable and his present blessings may be transformed a few moments later. Complacent satisfaction about one's good fortune is unrealistic; there lurks in the shadows the possibility of sudden reversal. "In the evening one retires with tears, but joy comes in the morning" (Ps. 30:6),¹⁵ and the reverse is equally possible. There can be no wholehearted praise and thanksgiving, *shevah vehodayah*, without an awareness that we may suddenly be reduced to petition, *tehilah*. There can be no sense of need, *tzorekh*, no matter how desperate one's plight, without *shevah vehodayah* for God's blessings and our faith in His eventual redemption.

The existential vulnerability of man, we have shown, is the theological foundation of repentance and atonement, as expressed through the *Avodah* of Yom Kippur. It also induces

humility and prayerfulness. This is what our Sages meant when they declared: "Everything is in the hand of Heaven, but man still possesses moral freedom" (Ber. 33b).¹⁶ It is only in the larger realm of *goral* circumstances, which belong to a Divine order into which man has not been initiated, that man's free choice operates.

תורת ליטראטורה

- 1 הן מין ה של אדם היה ייחיד בעולם. אין מי שבי דומה לו בוהג הניגן: שירה
 הוּא מעצמי, בדעתו ובמושבתו, יוציא הטוב מה שראה פה, ואל
 מי שיעכבי בירך מושעות הטובים והרע. אל שעבור במאחורי דבר זה שאומרים
 טפי' אומנות והעילום וווב גלמי בני ישראי, שהקב"ה גודר על האדרם ממליח
 ברינו ליהיות צדיק או רשע, אין הדבר כ"ז ... וצאת זה החולון, אז הפליג
 את שטרמו, וטיבר רעהו (רבב"מ, היל' המשבה והקונן, עלי ... ראיו ...
 במשבבה ורעהו (רבב"מ, היל' המשבה והקונן, עלי ... ראיו ...
 בביה כבם לא יט האדם או עשו רעה כשתפקידם שליהם פלאם (קלהות, ט' ב').
 ויאן פט. — שליל' מתייא בז' ובר').
 2 כימם לא יט האדם לטע רעה כשתפקידם שליהם פלאם (קלהות, ט' ב').
 3 ויאן פט. — שליל' מתייא בז' ובר').
 4 ויאן תחתי משפטון (רש"י, יט). דבריהם ששליטון (רש"י) — יציר הר' משיב
 עליהם (אתות הטעלים משיבין עלייהו) ואלו רה: אליל' חיה, ולבישת שעתון,
 וחילצין (במה), ותולחות מזרען, ושעריך המטה. ושם אן תאמך מה, געעהה המ'
 תחל' איז השם (עמ') אי ה' תקנתוי ואין לו תקנתה (עמ' ט' ט'').
 5 וגוון אהנו של שבי התברורין, מצאנו שמי' שוק גבורה (שם, רש"י).
 6 שלאן הרא בה שוו וקסה, שמי' שוק גבורה (שם, רש"י). שוי במראה, ובכוננה
 ובליךן באהד (בצנחתה, יונא ה' ב; גברא ט' ב').
 7 שי' שעריך ים' בתברורין, מצאנו שמי' שוק גבורה (שם, רש"י).
 8 מ发言 אנד ליימן ואחד בלא נוגות שמי' יידאל בקליפי גונטל גורל בימיין ובורו
 בשפאן, גונותן צערם און שביב בז' (עמ' ל"ס), הוא לאש. ואו שבחות בו "לעלאו".
 9 שפתה יהוד אונטאל (ה' ט' ט''), וירקא ט' (ז' ע' ז' ז'').
 10 אמ' מעשיהו אט, ומ' מעשיהו יעדך, אט, ומ' מעשיהו גבר (א' ז' ז'').
 11 אט עונגהה תחשבר הי' מוי עימלון (ה' ז' ז'').
 12 מכא' הוּא שפה שפה מהקה גבג, לא אל תחש בריח (זכרבים כב' ח').
 13 כ' בגביה ביט' תחש, ונטהה אבהת א' (זכרבים ז' ז').
 14 יעשו סיג להורה אבהת א' (זכרבים ז' ז').
 15 היה א' מצאה על צוחט על האצבר, ליעתק לפניו בתפללה ובתרועה ... זג אמר
 שהרא מצאה לעת הדזנות שטאיין שעוזר, תברך ותעלת, שומעת תפלה והוא
 הצטיילן הצור בטהרה ובטענה (זכרבים, ט' ט'').
 16 בטע ליל' בבי' ולבקר רונה (תמהלים ל' ז').
 15 אמ' רב' חנגן: הכל בז' שמיין וויז מיראות שמם (ברוכות לג').

CHAPTER V

THE TORAH WAY OF JUSTICE

When was the first time that, among the children of Israel, cases were tried in accordance with Torah Law? In Ex. 18:13 we read: "And it was on the next day [*mimahorat*] that Moses sat judging the people; and the people stood about Moses from morning until evening."¹ Rashi explains that "the next day" refers to the day after Yom Kippur when, after a forty-day absence, Moses had descended from Mt. Sinai. Rashi calculates that from the sixth of Sivan, when the Decalogue was revealed, until the tenth of Tishri (Yom Kippur) there was no opportunity for Moses to administer Torah judgment. Nahmanides also associates this first *mishpat* ("judgment," i.e. court session) with Yom Kippur, but he suggests that it did not necessarily take place on the very next day; it was the first available day thereafter.²

The Word "Mimahorat"

Whenever the Torah uses the word *mimahorat*, it seeks to relate two days by comparing or contrasting them. It may signify that the second day marks a drastic change from the preceding shameful day; the day before had been negative and destructive, while today is positive and worthy. In this instance, it is the second day which is compared favorably and is primary; the day before was unworthy. The word *mimahorat*, however, can also

פרק ארבעה עשר

הלהכה א ולמה א אמרו כולם כדי לקיים ברכת שבע בנגד ז קוראים [א] וכזאת אמר ב' פטוקום בגבניה בא' א בנגד ז קוראים מנ' ג' ואחד בנגד חזון הנקמתה: להלהה ב' (ב' ד' א) בשלא תרמו ושלוא דרש אל תלרמו ודרשו המפער מפערו (ג' עלייה או השה או שחה בגבניה, רדי): הלהכה ג ברות ובשיר השירים [ג] באחיך וכמונת אסטר צרייך לומר על מקריא מגילה ואע' שכתבוה [ג] בכתובים: להלהה ד הקרה בתווים צרויך לומר בברך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשו בטזתו צונו לקורת בכתבי התקדש: להלהה ח בגמגלה אסטר אמרו שצרייך להזכיר בו ומן ולאחר קריאתה צרייך הקרה לומר בא' אמר' (י) האל הרב את ריבנו והדן את דיננו והונקם את נקמתנו [ג] והגואלנו והמושיענו מכך כל עיריזים ברוך אתה ה' האל ([ג]) העוזר ומושיע. בנגד עלבונה של (י) תורה מברכין ו' א בנגד עלבונם של ישראל טברין:

ON
PIZZA
2:31

ויעבירנה לאכטן.
המאות בלבוטן קרבוטס. אבל מילא
בצבאה אין לנו חותם ושם חמורתן זיכן
נכרכו ענפים יג' כבירות גנס חיין
הארס מל תלון מהס קון טו בקי דסכלס
יש צדער לך נטהל נלהי' קלי' חוץ
טוקען במויהו יוס לטופרים ולאל
חמסון נטנות מלולקה צעד צינדייל
וטו סמיה יעך האל בקי כויהיזען
בר' ט' שחט בצעת וויס קון טה לנו
למייחט נלאי גזירה וטירין דמאס
דפקעט שופר מכמה וחאן מלולקס
ונס געוי מיזיגן צמיה יעך האל בקי
למאנס פקינס האטס צאנטיא גאנל
מצאוס זכל לוייבל געוי אומדריך כויל
כל' כרלהט האגנא דהויל'יטט סייל
וליך טנטיס קולות ורכיש טמולאל
הווער דדווקהו בצעת וביל'ס וויס
מעכנייו לאכטן המאות בלבוטן גרבוטס
וליכע הייסולקה דהויל'יטט בהא ודלאי
יך נחות האל במויהו יוס' דהויל'יט
הארס מנגייזו ד' המאות מרקטן אגדיטס
געוי האל חינוך דיסור לדעבן באה ודלאי
געוי גזע בסאי גזירקה גאנזיך :

→ und f(G) → sind
abgeschlossen

הלבנות קריאת ספר תורה סימן קמו

(ג) לנברא נואפילו (ז) אם השללים הוא הפרשה (ח)* ויש מתרים לברים (פי ג'ג'מו) בלחש י"ג
 שם יש י' הדכתיי (פי' כמסימין נס) למ"ת מותר לספר (כד"ח) (כ"י צבוס מהר"ה)* יוש מתרים
 שם שטורנו אומנותו יוש מתרים (ז) למי שקורות שנפתחת ס"ט מוחoir פגיו ומראה עצמו שאט
 (ט) רוזזה לשםוע ס"ת אלא לקורות ורוחיל לקורות. * חיליקות שנים מקרוא ואחד תרנום בשעה קראת
 התורה (ד) (יא) שדי : (יב) יכול זה אוין לפרש ובור (יג) ופרשת פרה שם בעשרה

клала סדר קדיאת התורה ביום ב' זה. ובו ייד מעיפים:

(א) א' בשני (6) ובחלמי ובסבב במנהקה קורין (3) שלשה אין פוחתן מהם (ב) ואין מופתרין בגבאי'. פנה וולס פיו כ' חמשים נונכלי' והם יתרכזים (ג) מוחר למוטס' קורת ל' גולדינס כוכי (ג) כיו'ס חמוטר למוטס' (מלדי' פ' בקורס שמל נונכט מיזמוני פיב' מה'ג') נונלמ' לה'ס נפני נטלי' גראם בשבת בשחריות שם קורין (ד) במנהקה ובשנוי ובחלמי ובסבב הבהא'. פנה (ה) * הא נטלו' (ו) * נבנתה (ז) * קרייה גפרעס נגעוו פנת סטול (ח) קוין מוה פראטה עס פרכס הטעינה ל'טוחס פנת (ו) גודו ורונו

2007-08

ביביאור הלכה

* אֶם כַּלְלָנוּ וּכוֹ. פִּינְגְּרַדְלָן וְסִינְגְּרַדְלָן מֵצְאָה לְקָרְבָּן כְּבוֹנָגָן
הַפּוֹנְזָן גְּמִינָה מִיְּלָן נְכָלָטָן וְנְכָלָטָן וְכָלָטָן פְּרָן סְפִּים תְּבָנָן
דְּמִתְּגִּיתָה פְּטוֹסְקִים מְצָמָמָן דְּפִינְגְּרַדְלָן בְּנִישָׁן מִיְּסִילְבָּן הַקְּן מְכָלָן
כְּבָרְגְּן דְּסִיכְרָן פְּנָמָלָן דְּסִיכְרָן דִּינְמָן מִזְיָן פְּלָטָן סְפָמָן וְסִינְגְּרַדְלָן
חוֹזָן כְּמָלָה בְּלָטָן הַוְתָּה כְּמָלָה כְּמָלָה כְּמָלָה נְכָלָה כְּמָלָה
כְּמָלָה כְּמָלָה נְכָלָה נְכָלָה כְּמָלָה כְּמָלָה כְּמָלָה כְּמָלָה כְּמָלָה כְּמָלָה

② ערך הדריך כל' זכי

קהילת

1

בָּא אֶל בְּרִעה
ד מִצּוֹת קַיּוֹשׁ הַחֲדֹרֶשׁ
ה מִצּוֹת שְׁחִוָּת הַפְּסָחָת
וּמִצּוֹת אֲכִילָת בָּשָׂר הַפְּסָחָת
וּשְׁלָא לְאַכְול הַפְּסָחָת נָא וּמְבוֹשָׁל
ח שְׁלָא לְחוֹתֵיר מִבָּשָׂר הַפְּסָחָת
ט מִנּוֹת הַשְּׁבָתָה תְּחִטָּא
י מִנּוֹת אֲכִילָת מְזָה
יא שְׁלָא יָמַצָּא חַמֵּן בְּרַשְׁוֹתוֹנוֹ
בְּפָסָחָת
יב שְׁלָא לְאַכְול מִבְּלָד דָּבָר שְׁוֹשָׁן
בְּחַמֵּן
יג שְׁלָא נָאכִיל מִן הַפְּסָחָת
לוֹיְשָׁרָאֵל מוֹמֵר
יד שְׁלָא נָאכִיל מִן הַפְּסָחָת לְנָר
וְלֹתוֹנְשָׁב
טו שְׁלָא לְהַזְוִיא מִבָּשָׂר הַפְּסָחָת
הַזְוִיא
טו שְׁלָא לְשַׁבְּרוּ עַצְמָם מִן הַפְּסָחָת
יז שְׁלָא יָאַכְל עַרְלָן מִן הַפְּסָחָת
יח מִצּוֹת קִידּוּשׁ בְּכֻרוֹת בְּאַרְץ
יִשְׂרָאֵל
יט שְׁלָא לְאַכְול חַמֵּן בְּפָסָחָת
כ שְׁלָא יָרָא לְנוּ חַמֵּן בְּפָסָחָת
כא מִצּוֹת סְפָור יְצִיאָת מִצְרָיִם
כב מִצּוֹת פְּדִיּוֹן פְּטָר חִמּוֹר
כג מִצּוֹת עַרְפִּת פְּטָר חִמּוֹר

וְתַחֲדֵשׁ פָּנִי אֶדְמָה. וְתַחֲדֵשׁ פָּנִי אֶדְמָה. וְתַחֲדֵשׁ פָּנִי אֶדְמָה.

(ג) ויבל אלהיות ביום השבעין. ר' ט שומר נ' בס"ר
וזה פרטנו יודע פהו ונגנוו נדריך להוציא מהול פל
סקורטה הכל קא"ס קוידע פהו ונגנוו נפנס גוס מקט
הכערת ונרגלה ע' במלון כלא זו כביס ל"ה מ"ה ה' יש השולש
לבר מיניאק פ' נחת בנת בנת מונחה כלתא צ' נגנמרא
טמונת במת' (ב' 1)

9

סמלים וסמלים סטטיקיים

⁹ בְּ וַיָּכֹל אֱלֹהִים בַּיּוֹם
השְׁבִיעִי מֶלֶאכָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה
וַיֵּשֶׁת בַּיּוֹם הַשְׁבִיעִי מִבְלָיִד
מֶלֶאכָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה :

א' דברי קבלה בונדור מלך בירושלים: הבל הקבילים אמר קהלת הבעל
בכל ק' כ' ה' הקבילים הפל הבעל: מה-הברון לאדם בכלל-עמלו שיעמל פחת המשם:
ג' רוד הילין גוזר בא והארץ לעולם עקרות: תורה השם וכא השם ולא-
ו' מקומו שואף וגעם הוא שם: הולך אל-דרום וסובב אל-אפיק סובב א'
ו' סובב הולך קרות ועל-סקבינו שב קרות: כל-הנחלים הילכים אל-תמים
ו' ותמים ארנש מלא אל-מקום שהנחלים הם שבעם לקלות: כל-
פרברים גלים לא-זיכל איש לרבר לא-חשבע ען לראות ולא-חטלא
ו' און משמע: מה-שנה היא שניתה ופה-שנעה היא שניות ואין בל-
חרש פחת המשם: יט' דבר שיאמר ראה-הה תחש הוא בבר היה לא-לטמים
ו' אשר היה מלפני: אין זכרון לראים גם לא-הרים שיחיו לא-היא להם
ו' וכח עם שיקוי לא-הנה:

כאמ' ר' חי עניר י'ג:

⁶⁴ ובסידור : החדש הזה.

עד שלא הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים והודיע להם שאין המלכות עומדת להם אלא שלשים זור, שנאמר: **החדש הזה לכם מה הלבנה שלשים יום אף המלכות שלם שלשים** **זור, וכבר בפתחי מדרש זה בפסוק: וישראל שמו זור**⁶⁵

⁶⁵ דורה, וכבר כתבתי מדרש זה בפסוק: ויקרא שמו זרח

כ רמ"א יט עז"ג ④ י ויאמר אלדים ידו מארת בركיע השמים להבליל בין היום ובין הלילה ומי לאთת ולמוציאים ולימים ושנים :

כ' ב' קיון מחלוקת נלבש על הפלול תהיינוקות סוק ספיני
ב' ב' קיון מחלוקת נלבש על הפלול תהיינוקות סוק ספיני
א' ב' קיון מחלוקת נלבש על הפלול תהיינוקות סוק ספיני

זהו מיהה ידע בלא דليل אמת השהה משה רבינו לא היה ידע דבריהם בחוזה, הלה אן יצא ברוך מצרים מא חוזה אליליא אמר לה' קדשו ברוך הוא בחזות *מי איבא בפוקא קמי שמוא אלא אמר ליה (למה) בחזות (כ השהה) ואהא אותו ואמר בחזות אלמא בפוקא לי

רבי

וילא עט 61.

ריכוז 3

ויאמר משה לעולם הויה ידע וודר נמי יודה ידע וכיוון לדוד היה ידע בדור למה היה לא תועיר משנתו וכיוון דמשה היה ידע למה היה למיין בחזית משה סבר שם יתעו אצמנני פרעה יאמרו משה בדאי הוא ואמר מיר *לבד לשונך לומר אני ידע שבא הרביה וואהו רב איש אמר בפלנא אורחא דתלישר גנדי ארבע כה קאי והבי אמר משה לישראל אמר הקב"ה למחר בחזות הלילה כי האידנא אני יוציא ברוך מצרים

(6) אמר ר' יוחנן ברולה תשובה שרותה את לא רעשה שבorthoth שנאמר לא אמר דין יש איש את אשוח והלבנה מהו והותה לאיש אשר והשוב אליה עוד הלא הנף התנה הארץ הדיא ואית נוית רעים ובאים ושוב אליו נאם כי ח' 226 עט

לכל זמן ועת לכל-תפץ תפחת הפקמים:	עת לילדה
ועת לנקות:	עת לפטעת
ועת לעקור נטיעות:	עת להרונן
ועת לרפואה:	עת לפערוץ
ועת לבנות:	עת לבפוף
ועת לשתחוק:	עת ספוד
ועת רקוז:	עת להשליך אבונים
ועת לבנים אבניים:	עת לחבקוק
ועת לאבד:	עת לבקש
ועת להשקליך:	עת לשמודר
ועת לתפוף:	עת לקרולע
ועת לדבר:	עת לתפשות
ועת לשנא:	עת לאחוב
ועת שלום:	עת מלתקפה
מה-יָמְרֹן קוּשָׁה בְּאַשֶּׁר הִיא עֲמֵל: רְאִיתִי אֶת-הַקָּעֵן אֶל-	
אֶת-בְּנֵי אֱלֹהִים לְבָנֵי קָאָתָם קָעָנוּתָם: אֶת-הַכְּלָל עֲשָׂה בְּפֵה בְּעֵטָה נִפְגָּשָׁה	
הַעַלְמָם בְּנֵן בְּלֵבָם מְפֻלֵּל אֲשֶׁר לְאַ-יְמָצָא קָאָתָם אֶת-הַקְּפָעָה אֲשֶׁר-עֲשָׂה	
יְהָלָלִים מְלָאָש וְעַד-סְפוֹר: בְּעַטְפִּי כִּי אֵין טָב בָּם כִּי אִם-לְשָׁמוֹת וְלְעָשֹׂות	
יְסָבֶב בְּתִיבוֹן: גַּם כָּל-הָאָרֶם שִׁיאָקֵל וְשָׁתָה וְרָאָה טָב בְּכָל-עַמְלָם מִתְּ	
אֶלְקָעִים קָאָה: בְּעַטְפִּי כִּי כָל-אֶשְׁר עֲשָׂה הָאֱלֹהִים הִיא זָהָה לְעוֹלָם עַלְיוֹן	
יְאַקְעָן לְחוֹסֵיף וְקָמָעָן אַקְעָן לְגַעַש וְהַאֲלָקִים עַקְעָה שָׁרָאוּ מְלָפְנֵי:	

א (א) וידבר, במדבר שני, באחד לחדש וגוי, מתוך חיבתן לפני מונה אותם כל שעיה, כישצאו ממצרים מנאץ, וכשנפלו בעגל מנאן לידע מניין הנותרים. כשבא להשרות שכינתו עליהם מנאם. באחד בנים הוקם המשכן, ובאחד באיד מנאם.

מן ני, *עימוני ומואמי אסורים איסור עלם אבל נקברות מותה מותה עד טפדי ואודומי אין אסורים אלא עד שלשה הורות אוד ובאים ואוד נקבות ר"ש מודר את נקבות מוד א"ר שבעון ק"

ודברות ומה אם במקומות שאסרים את חוברים איסור עלם הרור את הנקבות עד מוקם שלא אסר את חוברים אלא עד שלשה הורות א"ר דין שנחנן את נקבות מוד אמרו לו *אם הלהבה נקבע ולא לדן יש הטענה אמר להם לא כי הלהבת אני אמבר: ג' ב' פ' מ"א ח' א"ר ישון דamber קרא יזראאת שאל את דור י"ז לא לסתה הפלשתי אמר אל אבון שר הדבש בז כי זה חנער אבון ואבון אבון ח' נפץ חבלך אם ידעך ולא ידע וזה נתבצט ייאחבדו באדר ויחיו לו נשיא בלבם אלא אבון ק"א באלול ואבון לא דע ליה הבהיר וחדיש בימי שאל וקן בא באוש"ב *אמבר רב ואיזדביה רבי אבא והיש אבוי רוד שנבנש באיבולוס ויזא באבלוס (ח' ק) שאל או מבחן אדרוי או מבחן אדרוי או בפרץ אדרוי מלכא חי *ישחבל פרוץ לששות רדרך ואן מבחן בקדו או מורה אתי חשבה בעלמא תני כ"ט אמר לה שאל עליה דרבנן יולבש שאל את רוד מדריו במדדו ובתיב ביה בשאל מ"יעבטו ומייה נבזה מבל העם א"ל דואג האהובי עד ישאה פישאל עליו אם חנן הוא למלאות אם לא שאל עליו אב ראי לבא בקדול אס לאנו מ"ט רקלוטי מזרה המואביה אל אבון הגניא *עמוני ולא עמוני מיאבי ולא מיאביה אלא מעלה מטהו ולא ממורת מטהו הרבה מום ור' מידי ולא מבדית שאנו הבודבוש בעמיא דקראי (ט) אשר לא קדרנו ארבע בלחובות מבדינו של איש לקדם ולא דרכה של איש לקדם דוחה להם לקדים אישים לקראת אגשינוניש לקראות נישא איש חוקמוד יאמר המלך שאל אתה בומי זה העלם הדברים קרי ליה גנעה הבא קרי ליה עלם הבי קא אמר ליה הלהבה נתעלמה מפיך צואישאל בבהה המבריש שאל אמרו ליה עמוני ולא עמוני מיאבי ולא מיאביה

אקשיש לזו דואג כל חני קישיטה אוישדקין בעי לאברוזו עליה מיד יעיבשא בן איש ושיטר ודראה ישיאלי אשר בא אל אביגיל בה נחש ובריבת יודר היישמעיאל אמר רב מלבד שוגר תרבו כישבעיאל ואמר כל כי שאות שמע הלהבה זו וذكر בהרב בך מקובלני בית דין של שמואל הרמתי *עמוני ולא עמוני מיאבי ולא מיאביה וכי מדרמן והאמיר רבי אבא אמר רב *כל תלמיד חכם שמורה הלהבה ובא אם קודם מעשה אבראה שבעין לו ואם לאו אין שבעין לשלישי הבא דהא שבועאל ובית דין קים מכל מקום קשייא (ט) הבא הרגמו כל בבונה בה מלך גבינה במערבא אברוי ואותמא ר' י'חנן אמר קרא י'אברוי אלו אלה שורה אשחק וגוי בחרניא עמוני ולא עמוני מיאבי ולא מיאביה דברי רבי יהודה רבי שבעון אומר על דבר אשר לא קדרנו ארבע בלחובות ובמים דרכו של איש לקדם וכו'

כִּי מֵצָא חֶלְבָּא רַמָּה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נָתַן לְךָ לְרַשְׁתָה נָפֶל
בְּשָׂרֶה לֹא נָדַע מֵ הַכְּבוֹד: וַיַּצְאֵוּ זָקְנִים וְשָׁפְטִים וּמְרוֹדוֹ אֶל-
הַעֲרָם אֲשֶׁר סַבֵּת הַחֶלְלָה: וְהִיא הַעֲיר הַקָּרְבָּה אֶל-הַחֶלְלָה
וְלֹקְחוּ זָקְנֵי הַעֲיר הַהְוָא עֲגָלָת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא-עֲבֹד בָּהּ אֲשֶׁר
לֹא-מְשֻׁבָּה בָּעֵל: וְהַרְדוּ זָקְנֵי הַעֲיר הַהְוָא אֶת-הַעֲגָלָה אֶל-
נַחַל אַתָּה אֲשֶׁר לֹא-עֲבֹד בָּו וְלֹא יָדַע וּרְפִישָׁס אֶת-הַעֲגָלָה
בְּנָהָל: וּנְגַשֵּׁי הַכְּהַנִּים בְּנֵי לְוִי כִּי בָּם בַּחֲרֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְשָׁרְתוֹ
וְלִבְרַךְ בְּשָׂם יְהוָה וּלְלִפְיָהָם יְהִי בְּלִידָבָן וּכְלִנְגָע: וְכָל-
זָקְנֵי הַעֲיר הַהְוָא הַקָּרְבִּים אֶל-הַחֶלְלָה יַרְחַצּוּ אֶת-יְרִיחָם עַל-
הַעֲגָלָה הַעֲרָופָה בְּפָמָל: וְעַזְנוּ וְעַמְדוּ יָדֵינוּ לֹא שְׁפַכָּה אֶת-
הַדָּם הַהְוָא וְעַיְנָנוּ לֹא רָאוּ: כִּפְרֵר לְעַמְּנָן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-פְּרִידִית
יְהוָה וְאֶל-תַּתְּהִנְן דָּם נְקֵץ בְּקָרְבָּעַמְקָם יִשְׂרָאֵל וּנְכִפּר לְהָם
הַדָּם: וְאַתָּה תְּבֻעֵר הַדָּם הַגָּעֵן מִקְרָבָן בִּירַת עַשָּׂה הַיּוֹד
בְּעֵינֵי יְהוָה:

האנדרטה הגדולה

רבי יהושע רסכניון בשם רבינו לוי אמר ארבעה דברים ו' יער הע
משיב עליהן דכתיב בהן הקה. "אשת אהת. וכלהי. ושער המשותלה. וורה
ארdotsת אהת. דכתיב (יקילו י"ח) עורות אהת אחיך ונו. ובלא כןם. יכמה
ירבא עליך. וכתיב בערות אהת אהת. (פס י"ט) ושמחתה את כל החקה. כלאים
(גדילס ג'ג') לא תלכש שעטנו. וסדרן בצעירות מותר וכתיב ביה הקה (ויקילו י"ט)
את חוקתי שתרמו. שער המשותלה דכתיב (יקילו י"ז) והמשלחת את השערין
לעיזיאל ייכנס בגדי. ורווא עצמו מכפר על האחרים וכתיב בית והויתה ואת כלם
לחתק עילס. פלה מנין. דתנן כל העשפין בפרה מתחלול ועד סוף טטמאן בגיןם
חויא גנוח טהורת בגיןם וכתיב כה הקה ואת חקת התורה. ויקחו אליך פלה
ארdotsת אמר ר' יוסי ברכי חנינה אמר לו רקביה לטשה לך אני מנהלה טעם
כח האל לאחר הקה

(7) Note that the concept of RCN and RCN^+ are identical.

IV. 19 2. This is the
statute of the Law

Because Satan and
the nations of the
world

saying, "What is this commandment

and what reason is
there in it?"
Therefore (Scripture) }
terms it a "stat- }
ute" (πρᾶτος),

(implying that) it is
a decree from be-
fore Me; }

rather, as well

**לפי שחשון ואמות
בצולם**

וְזֹםֶר מִמְּנָה

הזהר
ונמה שעם יש בהן

**אנטַנָּה
אנטְנוֹמִי
אנטְרָפָזִי
אנטְרָפָזִי**

—אָנָּה הִיא מַלְפֵנִי,

- (1) why do the elders have to do this
Would anyone hold them responsible for this tragedy?
 - (2) why an ~~ape~~ a ~~dog~~?
 - (3) Why ~~the~~ men had set ~~to~~ ~~up~~ ~~to~~ ~~re~~
 - (4) why ~~wasn't~~ ~~it~~ ~~the~~ ~~one~~ ~~to~~ ~~set~~ ~~out~~ ~~for~~ /
 - (5) why is ~~she~~ slaughtered from the back of its neck?
 - (6) why is ~~tree~~ spelled in the tree with a "v"?

IT 31 (CN) 1

$\{e_N\}_{N \in \mathbb{N}}, \{z_N\}_{N \in \mathbb{N}}$

תנא אמר רב הסדרא דלא כרכ' עקיבא
דא ר'יע הא אמר מהו שנפלה עליו
הווא טמאו היכי עבורה דתניא
ו'זהו הטהור טמא דברי ר' עקיבא וחכמים
ועל הטהור טמא דברי ר' עקיבא וחכמים
אומרים אין הוברים הללו אמרין אלא
בדברים המכילים טומאה מאוי דיא בדרגן
*נטzion להוות על היבריה והוות על האדם
אם יש באובי ישנה נחבור להוות על האדם
והוות על היבריה אם יש באובי לא ישנה
מ'ט דרי עקיבא נכחות רחמנא והוות הטהור
עליו מאי על הטהרא שמע מינה על הטהרא
טהור ועל הטהור טמא ורבנן הא לדברים
המקובלין טומאה הוא דאיתא אבל הכא
כל וחומר הווא אם על הטהרא טהור על
הטהור לא כל שכן ור' עקיבא היע רקאמר
שלמה אמרתי אהיבתך והוא רדוקה מני

(8) why does 'e' at first say that **כִּי** defies explanation (IV),
and then later offers an elaborate explanation of the entire process.
(V) to atone for the golden calf?

VI **וַיַּעֲמֹד** מֹשֶׁה בַּשְׁעַר הַמִּחְנָה וַיֹּאמֶר מֵי

לְיהוָה אֱלֹהֵינוּ וַיַּאֲסֹפֵן אֱלֹהֵי בְּלִבּוֹ לֵוִי: וַיֹּאמֶר לָהֶם כִּי-הִאֵת
וְיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמוֹ אֵישׁ-חַדְבָּבוֹ עַל-יְרֵכוֹ עַבְרוֹ וְשַׁוְבוֹ
מַשְׁעָר לְשֻׁעָר בְּמִקְדָּשָׁה וְהַרְגֵּנוּ אִישׁ-אַתְּ-חַדְבָּהוּ
וְאִישׁ אַתְּ-קָרְבָּנוּ: וַיַּעֲשֵׂה בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל כְּדָבָר מֹשֶׁה וַיַּפְלֵל בְּמִן-הָעַם
בַּיּוֹם הַהוּא כְּשַׁלַּשׁ אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מִלְאֹו יַדְכֶם
הַיּוֹם לְיהוָה כִּי אִישׁ בָּבְנֵו וּבָאֶחָיו וְלֹתֶת עַלְיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה:
וַיֹּהֵי מִפְחָרָת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם אַתֶּם חֲטֹאתֶם חֲטֹאתָה
גָּדוֹלָה וְעַתָּה אַעֲלָה אֶל-יְהוָה אֱלֹהֵי אַכְפָּרָה בְּعַד חֲטֹאתֶיכֶם:
וַיִּשְׁבַּט מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה וַיֹּאמֶר אָנָּא חֲטֹאת הָעָם הַזֶּה גָּדוֹלָה
וַיַּעֲשֵׂה לְהָם אֱלֹהֵי זָהָב: וְעַתָּה אַסְמַתָּשָׁא חֲטֹאתֶם וְאַסְמַתָּן
מַחְנִינָּא מִסְפְּרָךְ אֲשֶׁר בְּתַבְתָּה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה מַיִם
אֲשֶׁר חֲטֹאתָלִי אַמְחַנּוּ מִסְפְּרָין

VII **אָרְךָ סִמְןָן בְּתִיב זָמִינָה נְדוּלָה אֲשֶׁר לוּ תְקַם**
ומשפטים צְדִיקָם ונוּר ר' חַמְאָבִי ר' חַנִּינָה ור'
הוֹשְׁעִיָּה חַר אָמָר אָז אוֹ אָמָם כִּאֵת הַזֹּאת
בְּעוֹג שְׁבָעִים אֶרֶם יְדַעַת שִׁישׁ לוּ דִין לְבַשָּׁ
שְׁחוּרִים וּמְחֻטָּפִים שְׁחוּרִים וּמְגַרְלָה וּקְטַן שָׁאוּט
יְדַעַת הַאֲדָר דִּינָה זִצְא אֶבֶל שְׁרָאֵל אַנְּן בָּן
וְאֶלְאָ לְבוּשִׁים לְבָנִים וּמְחֻטָּפִן לְבָנִים
וּמְגַלְחָן וּבָנָם וְאֶבֶלִין מְשׂוֹתִין וּשְׁמָחִים יְדַעַת
שְׁהַבָּה עֲשָׂה לְהָן נִיטִים

ירוניה.
ר' יונה ג' ט' 4:2

VIII

הַמִּלְאָמָר רְבָבָה זְהָבָה

א"ר ברוספרדי א"ד יותנן 'שלשה ספרים נפתחין
זה אחד של רשעים נמורין ואחד של צדיקים נמורין ואחד של בינוינו
קיים נמורין נכתבן ונתמן לאלhor לחיסרושים נמורין נכתבן ונתמן
ולטור למורה בינוינו תלויין וועמץ מר' והעד יה' בכ' וכטו נכתבין לחימים לא
ו נכתבן למיתה

(13) If we're so happy on **זְהָבָה** because we've been guaranteed a good
fear, why are we so scared on **זְהָבָה** ?!
! זְהָבָה כְּפָרָה זְהָבָה

(14) Clarification on **זְהָבָה** not understanding, but **זְהָבָה** understand

(15) Compare **זְהָבָה** in **בְּרַאֲשָׁרְבָּן** with **זְהָבָה** in **בְּרַאֲשָׁרְבָּן**

Compare **זְהָבָה** with **זְהָבָה** based on **זְהָבָה** **בְּרַאֲשָׁרְבָּן**

XI **בְּרַאֲשָׁרְבָּן**

ט אֶרֶם אַיִן צְדִיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֵׂה-טֹוב וְלֹא יַחֲטָא: גַּם
לְכָל-הַדּוֹבָרִים אֲשֶׁר יַדְבֵּרִי אֶל-תַּתְנוּ לִפְנֵי אֲשֶׁר לְאַתְּ-שְׁמַע
כ אַתְּ-עַבְדָּנָה מְקָלָלָה: כִּי גַּסְפָּעָמִים רַבּוֹת יְדַע לִפְנֵי אֲשֶׁר
ט גַּסְדָּאָתָה קְלִילָת אֶתְרִים: בְּלִזְהָ נִסְתִּית בְּחִכְמָה אַכְרָתִי

אַחֲרָכָה וְרַיָּא רְחֹזָה מִפְנִים:

(16) Relate to **זְהָבָה** in **בְּרַאֲשָׁרְבָּן**

מִזְרָח (ב')

and the 4 who never
seined in **זְהָבָה**

תבנ

הסתירות בספר קהילת ודרבי יישובן

מאת

מרדי זר-בר

א. בגדה א שבות ל"ז ב נמסר: "בקשו חכמים לגנו ספר קהלה, מנגנוני שדרבי סותרים את זה". לדוגמה מובהקת שם שחי טיריה. כתוב: טוב געט משיחאל (אי, ב) — וכתוב: לשוחק אמרתי מהול (ב), ב) (ודם קרא מאהיל בקבורי שפירשטי: משבחן): בחדוב: ושבחתי אני את השמחה (ה), ט), ותובב כלשה מה זה צווחה? (ב', ב').

ב. הרגשותך נון ריטרלזות מבדינה דתיתת הטעירה היא שטע הטעינה, ואל גאנזאו ון טיריה הטעינה לחשפה דתית, ועליה אמר: באשי אל גאנזאו ון טיריה הטעינה הטעינה דתית, ואל גאנזאו מינעה.
כמהים נונז ספר קהלה מנגני יממאՅו בו ברבים שהן מיטין לא נישוב הטעינה לאטם יישוב הטעינה מואיאם אגן פירושיסם והירושיסם באגראת חולין בתגלווד ובמדרישים. בעיה זו לא גאנזאה מפערשנו הדרמןזים: יש ישהביבער אורה בפירוש הכתובים האלה ויש שבבליטו אותה בנושא בעי עצמאו, המזריך עיון, כמו ראנכ"ז, המרדים את הדיבור על גושא זה, וכותב: "בספר הוה דברים קשיים: מהם שיאמד במקומות הדברים דבר — ואמר העך הדבר, ובעצרו גה אמרו חכמי טראל זיל": בקשוו זוכמים לגנו ספר קהלה, מנגני שרבררי סותרין זה את זה" (אי, ב). אהו, שמנת שם תשע טהירות הוז אטסיטים ואמרו: והמהלט הינטב יינצ'א עד כאללה בספר זהה.

ובכן, היפשטי ומצארוי עשרים סתרוות, אשר מבדינה תוכנן הו שיקוט לשלוטה תחוומיים: פילוסופיה — תיאולוגייה, מידות ויחסים תברורה, וויהלקי אונן לשבעה סיעיפים: ההורף והעלים חיים ומותה, שמונהה ואבל, צעם, חממה, גמול, עניינים חברתיים.

י. צייר דרי: מה ייוחוי, רוכש שם פ"א ר' ר' ר' מהו: גאנזאו: גאנזאו — רק' דרי: גאנזאו מארטן זיל'ר, פ"א דרי: מה ייוחוי, רוכש שם פ"א ר' ר' ר' מהו: גאנזאו: גאנזאו —

הטל מוקם אטידיו ואוכלו את בשרו (ר', ג); ובנד גה: טוב מלא כה
נחת מלא חפניהם عمل ורעות רוחה (ר', ג).

ב הסתיות

1. החולף והקדים

הכל הבל (חולף ונלה) (א, ב); ובנד גה: והארץ לעלם עומדת (א', ד).
וראותי אנו, שיש יתרון לתוכמה מן הסכימות (ב', י); ובנד גה: מה יותר
לתוכם מן הסכילים (א, ז); ויתרונו זאת הטענה, והזיהה בצלילה (א, י); וכן
הכל עשה יפה, בשעה (ג, יא); ובנד גה: מי יונזרת
מי יונזר רוח בני אדם, הדוכבון תוע לתוכם מעשלה שליטים (א', י);
זה: וגdem לא להכחים להם (ט, ט'). ואיה, ובנד גה: גם אינן הוחם להעת
מי בהחכם, ומי יונזר פשר דבר (ח', א), ובנד גה: גם אינן הוחם להעת
לא יונזר (ח', יח). הכתמת אדם תאייר פניו (ח'), ובנד גה: ברא פנות
יטיב ב' (חכמים (ו', ב-). גם לא לודענים (ט, ט'). ואיה, ובנד גה: דרב רבי
חכם (ו', יי), ובנד גה: המשקן בויה תבריראים (ט, ט'); ובנד גה: טוב לטעמוץ גרא
זה: דרב ר' נסאים בגרא (ט', י). ובנד גה: טוב לטעמוץ גרא (ט, ט'); ובנד גה:
חכם (ו', יי).

2. חרים ומות
אם סנים הורה יירה האדם — בבלם ישמה ...; ובנד גה: והגניע
שנים אמר: אין לי בהם חוץ (ו', יב). ואשב אמי את המותם שכבר
מתו מני ההדים עתודה (ב', י). או: טוב יום מותם הילדו
(ג, א); ובנד גה: כי לכלב הדוי הוא טוב זו אריה המת (ט, ט'); ומוחך
האר וטובי לדראות את השמש (י, יא).

3. שדהה ואבל

ולשמהה — מה זה עשו? (ב, ב); טוב לילכת אל בית אבל מלכט אל
בית משמה (ו, ב); לב הרים בבור אבל — ולב סילים בבור שמה (ו, ב);
ובנד גה: סוב באחד : סייאל ושותה והראה. אך פשו טוב בעמל
הראשן, שטוט האלדים, עז עז למל העז והמשה ש (ג, יד). את הצדיק
ואת הרשען, שטוט האלדים, עז עז למל העז והמשה ש (ג, י).
ובנד גה: אין מטעמה והשעות וודע והכמה בשאל אלה הילוד עמו (ה, יט).
ובנד גה: וזה מטעמה והשעות וודע והכמה בשאל אלה הילוד עמו (ה, יט).
ובנד גה: מיטר וטב לאלים מיטר (ה, יט). וזה מיטר וטב לאלים
ובמעשים. כי הוא הילק (ג, ב-). הנה אשר ראיינו, אמי טוב: אשר לא יכול
לשלחות ולראות טובה בכל עמלו (ה, י-). יונדר זה: איז לך גדר
טוב, לך מיטר, לך מיטר (ו, יט). מיטר מיטר (ו, יט). ואלה אמת התשובה (ו, יט).
שמלכער (ו, יט). אדים אהדר מאלך מצאתיו (ו, יט). ואשה בצללה לא מצאתיו (ו, יט).
ימצאנו אמי, בז' (ו, יט). ואלה אמת התשובה (ו, יט). ובנד גה: ראהו חדים אמא (ו, יט).
הgam שטטלתי את מסלול הסטירות שטטנה לראנ"ב — בראלי שם
אל כל לסתים רשיימה זו בדרכיו: "וְהַמִּתְפֹּשֵׁת יָמֶת, מֵאָז שָׂרֵבָה לְאַלְמָנָה" (ו, יט).
נטפק אלה בראות את גינויו השגנות בצעירותו שטטנה בז' (ו, יט). יונדר גה:
זהיה האדם — בבלם יטמה (י, א). שטט בהגר בידיהם ראנ"ב.
כימין בחרותויך (ו, יט).

3. הצעט והצמל

כי ברא הטעטה — רב עצים (א', יט); ובנד גה: גוט בראיך בסילם יונדר
(ג, ט). טוב בעס משוחוק (ו, ג); ובנד גה: גוט בעס מלבר (ו, ג).
כך ברא הטעטה — רב עצים (א', יט); ובנד גה: גוט בראיך בסילם יונדר
(ג, ט).

של הרים קרוב להשכלה זו היא דעתו של איסטפלרט⁹ הדגשך את התשtierות והוא אומר: "ההשכלה קהלה מבלילות כל תרגשות שבבנטש של

ההנזכר ביר “יאש לבני אמגנוו הירוחידת”. אפשר לסכם דעתות אלה, הסתיירויות המשקפות נפש רצואה ומוטסבתן.

וְכֹה וְאַז וְסִבְתָּה תְּהִלָּה בְּפִתְחָה גָּדוֹלָה שְׁאַלְפָרֶרֶת הַזָּה
לְאַל גְּבוּרָה כְּיִזְרָה בַת מְקַשֵּׁה אַחֲתָה, אַלְאָ הַזָּה מְעִיר יְמִין
שְׁגַבְתָּה לְשִׁיםְנוֹת לְשִׁיםְנוֹת בְּזָמָן שְׁגַבְתָּה בְּזָמָן
רוֹת שְׁנִינוֹם, רַמְבָּאָן הַסְּתִירָות שְׁבָטֶר. וְכֹה וְרַחֲבָלָה כְּגַדְלָה
בְּזָמָן זְהָלָה גְּדוֹלָה שְׁלָל דְּלִיטָשָׁר,
אַמְגָן גְּוֹרָדָס לְאַמְגָן אַתְּ עַיקָּר בְּתָנוֹן עַל דְּבָרָתוֹ שְׁלָל
הַמְאָפָשָׂר.

פערן אונר, המבוגר על עזקה זו של שיטות המCKERות, שטענו פרשרו,
על אלה זיגפריד י. לודעתו בוגתור הנטבר טלטגנו על ידי מהשה שנותים שנים;
א) מדבר המתפרק אנט עירא ובאים לבאים : אונר : ב) הגהה של צדקה;
ב) הגראות של אונד אונד מרים : ג) הגראות של מילוטם ביהדות ; ה) מסענות
של קלקן דברי, המתפרק לחתופה שמיינו נזובות בתה יתרכז;
ו) מאונר ישל מגנינים ומתקנים מאוחדים. בדרך זו קל לילישב כל סתרין, שהרי
ו) אמר זה לא אמר אתה זה — ורבם האונרים : לפיכך אין באן ספר של
הרבן של אונר, והוא בודל בודל בודל.

הנְּתָרָה שֶׁל יִזְגַּבְעֵיר עֲשָׂו לִי כְּבָדָה : אֲמֹא אֲמֹא עֲשָׂו
בְּמִדְבָּר אֲמֹא אֲמֹא עֲשָׂו : אֲמֹא אֲמֹא עֲשָׂו :

O. Eissfeldt, *Eineleitung* 3 Tübingen 1964 .671 .ב' .9
 .Franz Delitzsch, *Der Prediger*, Leipzig 1874 .10
 .^{.669} ^{מג שט} ר' .11

R. Gordis, *Koheleth*, The man and his world. N.Y. 1951, p. 110 .12
 .^{הנורא מזע} דב' .13
 .^{הנורא מזע} 219—157 ,HUCA (1949), Quotations .13

G. Siegfried, *Der Prediger* (HK z. AT) Goettingen 1898 .14
 .^{התהשמדת מזע עקרון} דב' .15

A. H. McNeile, :ה בשמונת מילוט Introduction, Cambridge 1964; G. A. Barton, *The book of Ecclesiastes* N.Y. 1904; L. Levy, *Das Buch Koheleth*, Leipzig 1912; O. Rankin, *Israel's Wisdom Literature* Edinburg 1936 (p. 94)

הפטדרוניות

יהודים. אחד זה נתבונן לנישת חז"ל ומפרשיו הホールכים בעקבותיהם, ולהרבה — הצעורי אי.

במאה המשנוונה עשרה והותשע רוחה הדעה שבספר יש דיילוגים
בין זו לבין טנות: פרושי וזרקי, או אכם יין עם הוילר שבקר, אפיקרים
המשקפת.

ג. ביליל (G. Bickell) מציין כי מושג ה"העיה" בינה
שהוא מענה שטח מושתת העברי וגם גנותה היוגני מודרם ומשתבע על ידי
כבודו הספרדים שבבל את הפהם, אשר כך ניט לשלש את ההללים
הסתירות הלא איפוא תקופה ופָהָדָנוּ: סידורו של
על ידי תספויות שנות ויצא העgal הזה שמו ספר קהלה. מקור
בגיל ספир יהודית, ופָהָדָנוּ: סידורו של
אמנם המתאר "אנונית" זו הופרכה, לעיל בלאו
מי מהרש מודח. אמרת לא נקבע בישראל ובימים
מי כתבי הוקדש לעל מגילות קלף, אבל ספירות השקפתו של ביליל נקבעה במספרות המהקר.

האפט (Haupt). מימי אט גבלוב, אלא שהוא ממש בוה איה ירושלמה הגדירה. כתרוון הילך לריצ'טו של הספר, ומילא לישוב סחרות בתוכו, בהצעה להעביר הדרים גריינ'ם מטעמים מתקיים ממעולם ותשלם במקום אחד, טרמי מהשבה; ועוד פסיט-טגערן, אברימני, אודב הייב.

ביה משורה" (א', ב) — הלא האמת. וענין: "מה יותר לכם מון הבסיל" (ו', ח). שאמ' העשוה הוכתיל, שלא תשב נפשו — מה יתרון והפכו... עד שיברו האמת מלהשלך האמת מלהטוף" רםברט מסתירם ייש לו? ושיש יתרור להכחה מוח' (ב', ג) — הלא האמת. וכאן: "ושבחי אנו את השמה" (ח), ט). כי היגרים בעולם ואינן מבקשים אלא אהדר אנו מלוי דטפשא דעלמא, דאמרו בר"ב. בדרך כל הל המבמן בעקבות ראנ"ע שעזעהות ניגרים זה ליד האות סגולת ספר מלבד זה מראה, ראנ"ע שעזעהות ניגרים זה ליד האות סגולת ספר קהלה בלבד וויל: "אשר תמצא בספר הזה ובבר, כמו אל השם ייראה שיאל דבר — נטן כן תמצא בספר משלי, כמו אל השם כאלתו — ענה סמל באלותו (משלי כ", א), גם כן בדבאי הביבאים ובתורת אלינו...".

כמו: אם כי לא היה בך אביו (רב' ט"ג) — כי לא ייחל אבינו מלך באהן (שם, שם 'א').

ייתר מוג', אפשר לומר שהסתמכת יונודים יש בה מון היהוד של סגנון הבהמה, מעין אתגר לעמור על פתרון הסתורה. בקהלת יש שתי דוגמאות לה' ר' ט' מ"ג. האורהנה מבוססת על משגה הורהה של המלה "ונגע". שריא אהה מדרבי המיליציה דמקראית²⁴.

על ארבעת הסוגים שגנו לשליל של יונוטרי שוד: (ה) סתריה שהיא מהרגה מלכתחילה, הנוצרת עיי ניחול המשטט מהקשרו; (ו) סתריה הנוצרת מהנה מסויימת, המשמשת יסוד לפירוש הכתובים, ואם ביטלה הנזה זו — בטהלה הסתירה.

עתה וניבור לבאר את הסתירות לפ' סדר הגושאים.

7. הורלו וחקים

הבלבול (ויל) — ונבר גז: הארך לשולם עומרם. בחרושת מלחמות טענות המתנגדים ועומד פוטח ונבר, איה יכר, זה או האה, כמו שידיע שroma בלבנות מלחמות טענות המתנגדים צלינו באמונות הטעיות: הונגה המודקת לסתירה זו היא, שהמושג "הבל" כולל את כל הנבראים והמושג "לעילם" — הוא אין סוף ומני: אבל והנזה האחת אינה מתארת מביהנות כלוחתו של ספר קללה, שהוא מדבר רק על בני אום ועל מצישיהם שHAM וולפם²⁵. בגיןו אל מעשא אלהים שרך "הוא יירה לעלום" (ג', יד).

ראה וויל, למות המליצה בנה"ג, ט' (כתבט בחרום ח'ב, יהושלים תר'ס).

ראה זוג ח'ג (ז' ינואר) אמרתם קייג', עיל ופסוק כי מקורה אוד גני' (ג', יט).

רש"י ציטט את דברי המודק שבריר שגיל נאר על כל יצירת שביעית מי' בראשת, אבל שם הדרים סבורו למשמעותו במילוי בפסח "הואיך לעלום עומרה".

35-

בוקש על זה — אין השם "עולם" במקרא זהה עם המושג הפילוסופי "אין סוף", כהגדתנו ר' ג'אח המשפט העולם — זתקן ארון, ימים רבים ²⁶.

את הכל עשה יפה בעתו (ג), ואנוגד זו: מי יכול לחקק את אשר

גם כן מותגה המשוררת בירושה המלאה "הבל" במתויהשת לבבירהה ²⁵;

אים בהשדרו מהפריש משפט זה רק ביחס לממשה האדם. הפעל "עשרה" מישמש רשי: יהי שם במלחו, ובין ספרנו; אלישיך: בבלום ישמח — בימי בחרותו ובימי יולדות, המשפט: "הנגיון אל תסבב", המהוסר במלחו, ישםוח — בימים (בסטבים האלה) חפץך; כוונתו: אין לי בהם התאות והות תענו — בחורי העזה ²⁷ (ספרנו), כדבר ברזילי הצעודי: בן שמניגים שונהאנגי הימים — הארע בין טוב לרע? אם ימעם עבד את אשר אבל אתה אשר אשחהה — העשיה הדבר בהתואר לאביך וכורך זמנו; גם רשיי ורבב"ע רבי קריא פרשו איה המכוב בירוט למועלת הדם.

"מי יכול לחקק את אשר עשו" — גם בונת פטוק הינה לנבי הביראה אך כאן שתראה.

ושבח אפי המתחים וגוי (ר', ב-ג) — אין כאן שבח למotto בבל: קהלה אנו מהקה למotta — ואנוגנה, כמו איבוב (ג, ז, כ): הוא אומר רק "כגnder העשושים", בלחורה, בתבאמם באלה גזה לעצוקים שכבר מחר מגנבה ואל שמען קויל גונגי" (ראב"ע). בם "טוב יומם המות מיום הולוד" (א) — אינו כליל בנוי אדים: הוא והמשבש טוב שם (טוב) משמן טוב", שלפי הדיה גוסח שהר שאל נפטר בשם טוב;

עליו באמר: טוב שבוט (טוב) ממשיר המשות אל האלים (ר' ה), ואמר: "ראה (קבב) את מעשה האלהים" וממשיר בסגנון אירוני: "בci מי יכול לחקק את אשיך עוטה?" — לדעתה ואדם... כי את זה לעומת זה עשות האלהים, על דבורה שלא ימיצא (יש) הדם אדרוי מאומר".

כיווץ מהמשכו: מדבר באחדות האדים על קיפוה, שעלהים בביבול עוזות משפטה, מעין מעומו של איבוב: אלה עזבי (ג', ג). קהלה מתנגד בבל להסתנה בעניין זה שאין אדם מסוגל לדעתו (ר' ה), ואמר: "ראה (קבב) את מעשה האלהים" — לדעתה ואדם... כי את זה לעומת זה עשות האלהים, מי יודה רוח בני אדם, העולה היא למעללה? (ג, ב) ; משמע שהוא מסופק בעילית הרוח — וכונגד זה, וההורה המשוב אל האלים (ג', ב).

על פטוק הזה כתוב ר' מנחת המתים המבורחים זונבוכים בדרביר, עד שפירשו בו הבים, הילו הטيبة שביקשו לנונו" ופירש: "מי יודע — כלומר, אם הורות הדבר בכוון ונברור שהרהור צוילה... עם כל זה — מי שידע

במדרש קהלה, פ"ש, ומיאיר — המשפט: "כ' לילב ה' הו אט מבן האיה הימה" (ט', ד) איננה דעתה של קהלה, דברה, "זו מהשบท בני אדם", שחייהם הוללו, אלה שהבירם בפסק דין לילו ובפסק דין לילו ובעודם שאלותם והא מדבר עלייהם בבלגות. לגביו קהלה דיתם של שפלה ומצקה — חי' כלב

29. בקר"ר מתפרש מי יודע אינו ר' הא הרוח העולה למצעהו, ואינו יודעה לשאול ושארת שם לעולם. הדלקה שרק לנפש האלה משאלת, עלה במתחותם בתחלים טו, פ"ש.

28. מסטר "משיבת נפש" מדבר באספר ליקוט פירושות על קותלה (עמ' ק') ו"פירושים במוים כמותם (א), וכן ורזון במו"ש עולם. ור' רואב' מפטון (ג, י"ט).

הוּא מחייב אותה ווגם משבח אותה. השכירות הדבבה בשבה מידיה זאת, מעידה שהדיא יסוד מוסדר בהגותו של קהלה. אמנים שטחה זו היא ממשיגת בשני סימנים: בידיעה, שכל מעש' האדם והמ הולפים: כי לא הרבה — יזכיר את גמי חזין ("ה", יט); וזכור את ימי החשך (בשאול) כי הרבה היהו ("א", ז). ועתירד הוּא ליתן את הרין ציליהם; כי על כל אלה יבאר האלוהים במשפטם ("י", ט). תודעה כפולה זאת הדיא ערובה ששםמתה הדיים לאות תויינך להללוות. כך יזכיר הפסוק: "לב המכמים בברת אבל ולב בסטילים בברת שמהנה" ("ו", ד). ככלומר: החכמים יוכרים את בית האבל גם בשמהנתם. וכבר זה משופע על מהלך ייחודם, בוגר לכסילים, שלבם הולך תמיד אהיר בית שמוחה ומשתה והגולות; ולכן "סוב ללבת אל בית אבל" באשר הוא (האבל) סוף כל אדם — והוא הרי יtron אל לב" — את סופו; ועלצמת זה בית המשחה והשענויות העדר את התאות ומכאן לופקorth ("רכס ג"), ומשביח מביאו את סוף הדם.

אלה ערך

"טוב עצם בשחוק" (ז'). ג' — רצח לוד שעש מירה שהייא שוד גירושה מכם
וילגלה אוחו ריש בשעת הזרור. המבבאב והצער על מגבץ מעצב, אבל הדם מישל ברוואו ומרסן את כסתו,
זה שווא רואה את גען עצמו לאות פגעי הכאב, הוא פרי
סיבת מספקת ומזכרת: לא כן בעוט של החבט, המצחורה
אשר בחדק החרבאים ובוועם הפטלים, ואל תמייד
אלם העם הוא מבוגה אונשיית כהנובה על
ויש הדולד בין נטעם של
בעצם הצעיר בשלהי, והו קים ומתרלה. במציאות ז' מוכן
בכליים ג' וו' מוכן תמייד
ולבש הטעים ובעם הפטלים, והוא שבספר
ובספרי המומגה בכל צד הטעם למייה מאונגה, שכן עצת הגותם היא:

ההניעו בקהלת: תמלות. ר' ג' מגדש שבעוגה הטענו
שכעטן היהם טוב משוחח הכויליל: ומאמהשך פנה זו גמיש כל נאך.
ההניעו בקהלת: תמלות. ר' ג' מגדש שבעוגה הטענו
שכעטן היהם טוב משוחח הכויליל: ומאמהשך פנה זו גמיש כל נאך.

卷之三

הנְּצָרָה

(א)ilder מסקן והם שיצאו מבית מאיסורים למילון מהות אליל זון נסיבות.
(ב) איש מס肯ן גובם מלט עיר קפוניה מוצרא שם שליה מלוד גדורו (ט', טו) — אבל קהלה ידוע עפה שאין זה הכלל, אדרבה, בוגוט שבעולם דבר מלך שלטונו (ו', ר). למן הוא מייצץ לאחד בידים לשיטוטו: "פי, מלך שמר" (ח', ב); "bam במאצך (מצעך) מלך אל תקליל" (ג', י). (ג) — גם תחרויות תיא מיריות החקם והיא תעליל אותו מסכנות האטריות לו מידי השיליטים.

"הבסל חובק את ידיו ואוכיל את בשרו" (ז', ה) — זה משאל עצמן, כמו שהוא מתווך במשפט: "מעט שנות, מעט הגנותות, מעט הבולת מהונאותך, רשותך, היפכו הדרין, שבמושלי הוא משובת ישיא החריציות הָא אשת חיל, אשר מרוב עמלת" לא יכבה בלילה נהר" (פישל לאי'). קלות שלול את העמל אשר "גם בלילה לא שכב לבו" (ב', בב-כ'). הוא מעמיד בוגן תעלל את המסתתק ונגהה, ממן: "סוב' מלוא כתנה מתמלא תפעים עצם והעת רוחה" (ד', ו). אם גנתה משובחת — והרי עדין הצלע העמל, ובוגר אה, שליך והתבונן קתלה.

הזהר מהרמב"ם

אדרביה "ברוע פגמים יטב לב, לב בקהלתנו טובות ומוועילא", מוכן ה' (ו', ד'). להובם כוונה טובות ומועלית. מוכן ה' (ו', ג'): "טוב למשמע גערת חם" (ו', ה'). הובם בקהלת אינו אידייש, אלא הוא לא ערד ורגש, אך שולט בדורות ושולק את תגבתו "דבדרי טי חסם — חן" (ט', יא). מוגען ה' (ו', יב): אמגנס חן יש לדבורי השקלים והנאמרים בונחת — ואפעלפיכן לא בין מעילות הובם שלקלה מונגה — יש אהה המאפיינה את הפסחן והראי. תמיד מוגען הובם בצעני הבירות — "זונט לא לירודים חן" (ט', יא).

הוּא תְּהֻנָּה הַתְּהֻנָּה הַגָּדוֹל מִזֶּה שֶׁל
מִזֶּה מִזֶּה.

四

Digitized by srujanika@gmail.com

